

Türkiye’de Eğitimsel Eşitsizlik ve Toplumsal Tabakalaşma İlişkisine Dair Ampirik Bir Çalışma¹

Yalın KILIÇ²

ÖZET

Bu çalışmada, Türkiye’deki eğitimsel eşitsizliklerin toplumsal tabakalar açısından çözümlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma TÜİK tarafından uygulanan 2006 yılı Hane Halkı Bütçe Anketi verilerine dayalı olarak planlanmıştır. Hane Halkı Bütçe Anketleri, hanelerin sosyo-ekonomik yapıları, yaşam düzeyleri, tüketim kalıpları hakkında bilgi veren ve toplumun gereksinimlerinin belirlenmesi, kullanılabilir gelirin haneler ya da bireyler arasında ne şekilde dağıldığının bilinmesi ve uygulanan sosyo-ekonomik politikaların geçerliğinin test edilmesi amacıyla kullanılan en önemli kaynaklardan biridir. Dolayısıyla bu çalışmada hane halkı bütçe anketinin verileri toplumsal tabakaların oluşturulmasında temel veri kaynağını oluşturmuştur. Çalışmada, yetişkin nüfusun eğitim düzeyinin cinsiyetle ve elde edilen gelire ve eğitim çağındaki çocukların eğitim kademeleri itibariyle okullaşma oranlarının cinsiyetle ve hanedeki kişi başı düşen ortalama gelire ilişkileri toplumsal tabakalar açısından incelenmektedir. Bu hedef doğrultusunda öncelikle TÜİK tarafından uygulanan 2006 yılı Hane Halkı Bütçe Anketi verileri işlenmiş ve analiz edilmiştir. Çalışmada verilerin özelliklerine ve kurulan hipotezlere göre; Kay-kare, korelasyon ve varyans analizi yapılmıştır. Yapılan çözümlenmeler sonucunda toplumsal tabakaların eğitimsel eşitsizliklerin önemli bir açıklayıcısı olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Eğitim, Toplumsal tabakalar, Eğitimsel eşitsizlik, Toplumsal hareketlilik

 DOI Number: <http://dx.doi.org/10.12973/jesr.2014.42.14>

¹ Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü’nde yapılan doktora tez çalışmasına dayanılarak hazırlanmıştır. Çalışmadaki görüşler Kalkınma Bakanlığı’na bağlamaz, sorumluluk yazarına aittir.

² Dr. - Planlama Uzmanı, Kalkınma Bakanlığı, Ankara - yklic@dpt.gov.tr

GİRİŞ

Toplumsal tabakalaşma, eğitim alanındaki eşitsizlikleri açıklamada çok önemli bir değişken olarak ele alınmaktadır. Tabakalaşma, eğitimde büyük eşitsizlikler doğurabildiği gibi eğitimde yaşanan eşitsizlikler de tabakalaşmayı besleyen bir süreç doğurmaktadır. Bu durum ise toplumsal eşitsizlikler açısından bir kısır döngü oluşturmaktadır.

Tabakalaşma konusu genel sosyoloji kaynaklarında Marx’ın “sınıf kuramı” ve Weber’in “statü grupları kuramı” ile birlikte ele alınsa da “toplumsal tabakalaşma” ifadesi daha çok Weber’in “statü gruplarını” çağrıştırmaktadır. Toplumsal eşitsizliklerin çözümlemesinde bir araç olarak kullanılan “toplumsal tabakalaşma” sıradizinsel bir derecelendirme ortaya koymaktadır. Bu derecelendirmede bazı gruplar üst tabakaları oluştururken bazıları ise alt tabakaları oluşturmaktadır. Marx’ın sınıf kuramı ise bir derecelendirme yapmamaktadır. Kurama göre emekçiler ve kapitalistler olmak üzere iki grup vardır. Bunlar arasında sıradizinsel bir derecelendirme sonucu ortaya çıkan alt sınıf ya da üst sınıf olmaktan kaynaklı bir eşitsizlik ilişkisinden bahsedilemez. Burada üretim ilişkilerinden doğan bir eşitsizlik vardır. Marx ve Engels (2011) kapitalist sınıf ile emekçi sınıf arasında “küçük burjuva” gibi bazı toplumsal tabakaların olabileceğini belirtmiş, ancak bunların zamanla yok olacağını bu ara tabakalardaki grupların bazıları kapitalist olurken büyük bir çoğunluğunun emekçi olacağını ifade etmiştir. Bu anlamda Marx “tabaka” kavramını “sınıf” kavramının altında bir ifade olarak ele almıştır. Bütün bunlara rağmen sosyoloji kitapları “toplumsal sınıfları” ve “statü gruplarını” toplumsal tabakalaşma konusunun alt kümeleri olarak işlemektedir. Bu çalışmada da “toplumsal tabakalaşma” konusu genel sosyoloji kitaplarının sistematığına uygun şekilde ele alınmıştır.

Toplumsal tabakalara ilişkin araştırmalarda tabakaların tanımlanmasını ifade eden kavramsal bir şemanın benimsenmesi gerekmektedir. Kavramsal şemalar, kabul gören tabaka kuramına göre farklılık göstermektedir. Kavramsal şema geliştirilmesi konusunda iki öncü araştırmacı vardır (Edgell, 1998). Bunlardan birincisi Weber’in tabaka kuramına göre kavramsal şema çalışmaları yapan Goldthorpe’dir. İkincisi ise Marx’ın sınıf kuramına göre kavramsal şema çalışmaları yapan Wright’dir.

Kıray ve Boratav, Türkiye’de tabakalaşma konusunda çalışma yapan iki önemli isimdir. Türkiye’de toplumsal sınıfların incelenmesi konusunda öncü olan Kıray (1999), kırsal alanda oluşan yeni tabakaları ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Boratav (1991), 1980’li yılların bölüşüm ilişkilerini ele aldığı çalışmasında Türkiye’nin kapsamlı bir sınıf haritasını çıkarmaktadır. Gerek Kıray gerekse Boratav toplumsal tabakalaşmayı Marksist bir çözümlemeyle ele almışlardır.

Toplumsal tabakalaşma konusunda son yıllarda yapılan çalışmalardan biri Köse, Pınar ve Bahçe’nin (2009) araştırma projesidir. “Türkiye’de Hane Halklarının Sosyo-Ekonomik Oluşumu” başlıklı söz konusu araştırmada Türkiye’de toplumun giderek emekçileştiği ve köylülüğün hem mutlak hem de görel olarak eridiği tespit edilmiştir. Bu çalışmada toplumsal tabakalar üretim ilişkileri çerçevesinde oluşturulmuştur.

Bahçe, Günaydın ve Köse (2011) tarafından yapılan “Türkiye’de Toplumsal Sınıf Haritaları: Hane Halkları Bütçe ve İşgücü Anketleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma” konulu araştırmada TÜİK’in Hane Halkı Bütçe Anketi ve Hane Halkı İşgücü Anketi verileri kullanılarak elde edilen, birbirinin uzantısı niteliğindeki iki toplumsal sınıf haritası karşılaştırmalı bir çerçevede sunulmuştur. Çalışma Türkiye kapitalizminin yakın dönemde yaşadığı hızlı işçileşme sürecini ve bu süreci besleyen sınıfsal çözümlenmeleri ampirik bir kapsamda ortaya koymaktadır.

Son yıllarda Türkiye’deki toplumsal tabakalarla ilgili olarak yapılan çalışmalardan bir diğeri de Dansuk, Özmen ve Erdoğan (2008) tarafından yapılan “Yoksulluğun Toplumsal Analizi” çalışmasıdır. Yoksulluk oranlarının öznel bir tabakalaşma modeli çerçevesinde çözümleme iddiasında olan söz konusu çalışmada daha çok Weberyen bir yaklaşımla tabakaların oluşturulduğu görülmektedir.

Yoksulluk ve toplumsal tabakalarla ilgili bir diğeri araştırma ise Köse ve Bahçe (2009) tarafından yapılan “Yoksulluk Yazınının Yoksulluğu: Toplumsal Sınıflarla Düşünmek” adlı çalışmadır. Söz konusu çalışmada Marksist bir yaklaşımla toplumsal sınıflar ortaya konmuş ve bu sınıfların yoksulluk durumları incelenmiştir. Bu çalışmada yoksulluk gerçeğinin anlaşılmasında toplumsal sınıf çözümlemelerinin kaçınılmazlığı ortaya konmuştur.

Toplumsal tabaka araştırmalarının reklamcılık sektörünün de ilgi alanına girdiği görülmektedir. Sektör, reklamını yaptığı ürünün hangi gruba hitap ettiğini ve bu grubun hangi özelliklere sahip olduğunu öğrenmek açısından tabaka çalışmalarına eğilmektedir. Bu çerçevede Suher’in (2003) “Sosyo-Ekonomik Statü Ölçüm Uygulamaları ve Türkiye İçin Model Önerisi” araştırması kapsamlı bir çalışmadır.

Eğitimsel eşitsizliklere toplumsal tabakalar açısından bakıldığı zaman Bowles ve Gintis (1976), Bourdieu (2000) ve Willis’in (1977) çalışmaları ön plana çıkmaktadır.

Bowles ve Gintis (1976), okulların toplumdaki işbölümünü devam ettirdiklerini savunmuşlardır. Bowles ve Gintis’in (1976) çalışmalarında kuramsal açıdan toplumsal tabakalar irdelenmemektedir. Ampirik olarak oluşturulan sosyo-ekonomik durum çerçevesinde eğitim çağındaki çocukların okullaşma durumları ele alınmıştır. Onlara göre eğitim kurumları öğrencilerin toplumsal sınıf kökenine göre ayrılmaktadır. İşçi sınıfı çocukların gittikleri okul ile daha üst sınıftan gelen çocukların gittikleri okullar farklı olmaktadır. Bu nedenle okullar toplumda var olan toplumsal sınıf farklılıklarını devam ettirmektedir. İşçi sınıfı çocukları okullarda aldıkları eğitimle işçi sınıfına ait toplumsal ve ekonomik rolleri öğrenmektedir. Eğitim sistemi toplumda egemen sınıf tarafından kontrol edilmektedir. Eğitim programlarının düzenlenmesinde ve öğrenciye sunulmasında sınıf farklılıkları gözletilmektedir. Bu “toplumsal sınıfların yeniden üretimi” anlamına gelmektedir.

Bourdieu (2000), Bowles ve Gintis (1976) gibi eğitim sistemine “toplumsal sınıfların yeniden üretimi” çerçevesinde bakmaktadır. Bourdieu (2000) “Eğitim, Toplum ve Kültürde Yeniden Üretim” çalışmasında kendi kuramsal tabakalaşma modeli üzerinden eğitimsel eşitsizlikleri irdelenmiştir. Bourdieu’nun (1986) tabakalaşma modeli kendisi tarafından tanımlanan iktisadi ve kültürel sermaye sahipliğine göre oluşmaktadır. Bireyler iktisadi ve kültürel sermayeye hangi oranda ve hangi düzeyde sahipse ona göre tabaka sıradizininde yer almaktadırlar. Bu sıradizinsel ve eşitsiz yapı eğitim yoluyla da meşrulaştırılmaktadır.

Willis’in (1977) “İşçiliği Öğrenmek” adlı çalışması ise “yeniden üretim” kuramcılarının düşüncelerini sorgulayan bulgular ortaya koymuştur. Willis (1977) çalışmasında, işçi sınıfından gelen çocukların okullarda dayatılan kültüre karşı çıktıkları ve onu benimsemekte direnç gösterdiklerini ortaya koymuştur. Bu bulgular “yeniden üretim” kuramcılarının okullarda verilen orta sınıf kültürünün hiçbir direnç görmeden işçi sınıfından gelen öğrenciler tarafından benimsendiği yargısına ters düşmektedir.

Eğitim ve tabakalaşma konusunda gelişmekte olan ülkelerde yapılan ampirik araştırmalar dört ana başlıkta toplanmaktadır (Buchmann & Hannum, 2001, 79): 1) Eğitim ve tabakalaşma konusunda makro-yapısal güçleri ele alan araştırmalar, 2) eğitime katılım ve başarıya aile yapısının etkisini inceleyen araştırmalar, 3) okulun eğitsel çıktılara olan etkisini konu edinen araştırmalar ve 4) eğitimin toplumsal hareketliliğe olan etkisini araştıran

çalışmalardır. Ünal (1996, 262), eğitimde eşitsizliğin hem hizmet dağıtılırken oluşturulan koşullarla, hem bireysel farklılıklarla, hem de ülkenin sosyo-ekonomik koşulları ile ilgili değişkenlerden etkilendiğini belirtmektedir.

Buchmann ve Hannum (2001), gelişmekte olan ülkelerde statüye erişim alanında yapılan sınırlı araştırmalarda tutarlılık eksikliği olduğunu, sanayileşmiş ülkelerde, statüye erişim ve kuşaklar arası hareketlilik işleyişlerini kıyaslayan başlıca çalışmaların tersine az gelişmiş ülkelerdeki araştırmaların daha az olduğunu belirtmektedirler. Türkiye’de de bu konularda yapılan çalışmalar azdır.

Türkiye’deki eğitimsel eşitsizliklere toplumsal tabakalar açısından bakan çalışmalar incelendiğinde şu noktalar ortaya çıkmaktadır. Eğitimsel eşitsizlikler, öğrencilerin başarı durumları ve eğitim çağı nüfusunun eğitimden yararlanma durumları olmak üzere iki açıdan ele alınmıştır. Bu çalışmalarda genellikle Weberyen tabaka sosyolojisinden esinlenen, ancak araştırmacının daha çok tabaka kuramlarına bağlı kalmaksızın “ampirist” bir yaklaşımla kendi geliştirdiği gruplar kullanılmıştır. Bu gruplamalar kimi zaman ebeveynlerin eğitim düzeyine göre yapıldığı gibi kimi zaman ailenin gelir durumuna göre yapılmıştır. Bazen de okul türüne göre bir gruplamanın yapıldığı görülmektedir. Bazı çalışmalarda kent-kır ayrımı yapılarak da tabaka grubu oluşturulduğu görülmektedir.

Ergüneş (1983), Eğitim Sosyolojisi Açısından Toplumsal Katmanlaşma ve Eğitim İlişkisi adlı araştırmasında ilk olarak öğrencileri, özel okul, genel devlet okulları ve meslek okulları öğrencileri şeklinde okul türüne göre gruplara ayırmıştır. Bu gruplamada özel okul öğrencileri daha üst tabakayı temsil ederken, genel devlet okulu öğrencilerinin ise üst tabakanın bir altını ve meslek okulu öğrencilerinin alt tabakayı temsil ettiği görülmektedir. Bu çerçevede, özel okul öğrencilerinin genel devlet okulu ve meslek okulu öğrencilerinden daha başarılı olduğu saptanmıştır. Aynı şekilde genel devlet okulu öğrencilerinin de meslek okulu öğrencilerinden daha başarılı olduğu araştırmada ortaya çıkan diğer bulgu olmuştur. Araştırmada öğrenciler ayrıca ebeveynlerin eğitim ve gelir durumuna göre de gruplandırılmıştır. Ailenin eğitim ve gelir düzeyi yükseldikçe öğrencilerin başarı durumu da artmaktadır.

Köse’nin (1990) “Aile Sosyo Ekonomik Durumu, Lise Özellikleri ve Üniversite Sınavlarına Hazırlama Kurslarının Eğitimsel Başarı Üzerine Etkileri” adlı araştırmasında öğrenciler ailelerin sosyo-ekonomik durumuna göre tabakalandırılmıştır. Araştırmada sosyo-ekonomik durum, öğrenci anne babasının eğitim düzeyleri ve meslekleri ile aylık geliri, öğrencinin sahip olduğu kardeş sayısı ve hanedeki kişi sayısına göre belirlenmiştir. Öğrencinin sosyo-ekonomik durumu yükseldikçe başarı durumu da artmaktadır.

Altay’ın (1995) “İzmir’de Farklı Gelir Gruplarındaki Ailelerin Çocuklarının Temel Eğitimin İkinci Kademesinden Yararlanma Olanaklarının Karşılaştırılması” adlı araştırmasında da ailenin ekonomik durumu ve eğitim düzeyine göre öğrenciler tabakalandırılmış ve eğitimden yararlanma durumları irdelenmiştir. Ailelerinin ekonomik durumu ve eğitim düzeyi yükseldikçe öğrencilerin eğitimden yararlanma durumları daha da artmaktadır.

YÖK’ün 1997 yılında yapmış olduğu araştırma ile üniversite öğrencilerinin Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı’na hazırlanma biçimleri, bu amaçla yapmış oldukları harcamalar, yükseköğrenimleri sırasında yapmış oldukları harcamaları ve finansmanını, okudukları program hakkındaki düşünceleri ve iş beklentileri incelenmiştir. Öğrenciler hane gelirine göre katmanlaştırılmış ve Ankara, İstanbul ve İzmir’deki üniversitelerin daha çok hane geliri yüksek olan öğrencilere sahip olduğu saptanmıştır.

Şahin'in (1999) "Erciyes Üniversitesi Öğrencilerinin Eğitimsel ve Sosyo-Ekonomik Kökenleri" adlı araştırmasında, öğrenciler ailelerinin eğitim durumuna göre gruplandırılmış ve üniversitedeki bazı bölümlerin daha prestijli olduğu yargısı çerçevesinde hangi bölümlerde okudukları irdelenmiştir. Ailelerinin eğitim düzeyi yüksek olan öğrencilerin daha prestijli bölümlerde okudukları saptanmıştır.

Özsoy'un (2002) "Yüksek Öğretimde Eşitlik ve Hakkaniyet Sorunsalı –Türkiye'deki Finansal Yapıyla İlgili Bir Çözümleme" adlı araştırmasında, yükseköğretim hakkından daha çok kent kökenlilerin yararlandığı ve mezun olunan lise türü ve grubunun yükseköğrenim hakkına erişimde etkili olduğu saptanmıştır. Araştırma sonuçlarında yükseköğretim öğrencilerinin ana-babalarının eğitim düzeyinin, Türkiye genel düzeyinin çok üzerinde olduğu görülmüştür. Ayrıca, araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerin ailelerinin gelir düzeyleri devam ettikleri üniversite ve fakültelere göre farklılık göstermektedir.

Bilgili, Uçan ve Çetin (2003) "O.D.T.Ü İktisat, Erciyes Üniversitesi ve Niğde Üniversitesi İktisat ve İşletme Bölümü Öğrencilerinin Profillerinin Karşılaştırılması" adlı çalışmalarında, öğrenciler arasında devlet okulu olan genel lise öğrencilerinin ve Anadolu lisesi ve özel lise/kolej öğrencileri şeklinde bir ayırım yapmıştır. Çalışma, devlet okulu olan genel lise öğrencilerinin daha alt tabakalardan gelen öğrencilerden oluştuğu ve Anadolu Lisesi ve özel lise/kolejlerin ise daha üst tabakadan gelen öğrencilerden oluştuğu varsayımına dayanarak öğrencileri tabakalandırmıştır. Yine O.D.T.Ü iktisat bölümünün, Niğde Üniversitesi ve Erciyes Üniversitesi İşletme ve İktisat Bölümlerine göre daha prestijli olduğu varsayımına göre çözümlenelerde bulunulmuştur. Niğde Üniversitesi ve Erciyes Üniversitesi İşletme ve İktisat Bölümü öğrencilerinin büyük çoğunluğunu devlet lisesi mezunları oluştururken, O.D.T.Ü İktisat Bölümü öğrencilerinin büyük oranda Anadolu Lisesi ve Özel Lise/Kolej mezunlarından oluştuğu saptanmıştır.

Şengönül (2007) "Toplumumuzda Eğitimin Dikey Sosyal Hareketliliğe Etkisi" adlı çalışmasında, Marx ve Weber'in tabakalaşma yaklaşımları çerçevesinde İzmir'de profesyonel meslek sahibi bireylerin sosyal hareketliliğini incelemiştir. Bu çalışmada da kapsamlı bir tabaka çözümlemesi yapılmamış, sadece profesyonel meslek sahipleri bir tabaka olarak irdelenmiştir. Araştırma kapsamına giren eğitilmiş-diplomalı çalışanların % 92'si üretim araçlarına sahip değildirler. Dolayısıyla diploma, onlara Marksist tanım çerçevesinde sınıf değiştirme şansı vermemiştir. Ancak aynı kişiler, Weberci tanım çerçevesinde sınıf değiştirmişlerdir. Çünkü araştırma deneklerinin % 80'i, anne-babanın yaşamlarına göre çok daha gelişmiş koşullarda yaşama şansına kavuşmuşlardır.

Eğitim sosyolojisi alanında, eğitim ve toplumsal tabakalaşmaya ilişkin araştırmalar yaygın bir şekilde ampirist yöntemle ele alınmaktadır. Eğitimsel eşitliği araştırmalarının merkezine koyan eşitlikçi ampiristler, çalışmalarında ya işlevselci ya da Neo-Weberyan geleneği benimsemektedirler (Lynch, 2000, 87). Söz konusu araştırmalarda eğitimsel eşitlik bir dağıtım sorunu gibi algılanmakta ve adaletli bir dağıtımın eşitlik sorununu çözeceği vurgulanmaktadır. Sorunu "dağıtım sorununa" indirgeyen bu araştırmalarda "fırsat eşitliği" veya "yeterlik" ilkeleri çerçevesinde çözümler sunulmaktadır.

Alanyazında, eğitimden yararlanmada yaşanan eşitsizliklerin gelir dağılımında eşitsizliklere yol açtığı gibi, gelir dağılımı adaletsizliklerinin de eğitimden yararlanmada eşitsizlikler yarattığı yönünde tartışmalar yer almaktadır. Bu tartışmalarda, toplumsal tabakalar ile eğitimden yararlanma arasındaki ilişkiyi ele alan araştırmaların bulguları üzerinde durulmaktadır. Ülkemizde eğitimsel eşitsizlik konuları daha çok bölgesel ve cinsiyet ayrımcılığına yönelik olarak araştırma konusu olmuştur. Toplumsal tabakalaşma ve eğitimde eşitlik konusundaki araştırmalar sınırlıdır. Türkiye'de benzer bir çalışmanın

bulunmaması, ülkemizdeki eğitim eşitsizlikleri üzerindeki tartışmaları sınırlamaktadır. Türkiye’deki ulusal istatistiklerin eğitimden yararlanma konusunda çok sınırlı bilgiler içermesi de bunda etken olmaktadır. Oysa eğitimin ticarileştirilmesi sürecine paralel olarak, bugün eğitim geçmişte olduğundan daha büyük ölçüde ailenin satın alma gücüne bağlı hale gelmiştir. Bu nedenle, Türkiye’de eğitimsel eşitsizlik ile toplumsal tabakalaşma arasındaki ilişkinin araştırılması, sınırlı istatistik bilgilerle de olsa, daha kaçınılmaz hale gelmiştir.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, Türkiye’de eğitimdeki eşitsizliklerin toplumsal tabakalaşma temelinde çözümlenmesidir. Bu genel amaç çerçevesinde genel olarak nüfusun eğitim durumu, tabakalar itibarıyla yetişkin nüfus ile eğitim çağı nüfusunun eğitim durumları incelenerek aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Türkiye nüfusu eğitim durumu, okullaşma oranları (eğitim çağı nüfusu için), çalışma durumu ve gelir düzeyine göre nasıl betimlenebilir?
2. Türkiye’de toplumsal sınıf katmanları yapısı temelinde betimlenebilen eğitimsel eşitsizlikler nelerdir?

YÖNTEM

Araştırma, toplumsal tabakalaşma ile eğitim arasındaki ilişkiyi betimlemeye yönelik bir çalışma olduğundan tarama modelindedir.

Veriler ve Derlenmesi

Araştırma, TÜİK’in 2006 yılı Hane Halkı Bütçe Anketi verilerine dayalı olarak planlanmıştır. Hane Halkı bütçe anketleri, hanelerin sosyo-ekonomik yapıları, yaşam düzeyleri, tüketim kalıpları hakkında bilgi veren ve toplumun gereksinimlerinin belirlenmesi, kullanılabilir gelirin haneler ya da bireyler arasında ne şekilde dağıldığının bilinmesi ve uygulanan sosyo-ekonomik politikaların geçerliğinin test edilmesi amacıyla kullanılan en önemli kaynaklardan biridir. Bireylerin ve bunların oluşturduğu hane halklarının tüketim yapılarını, gelir düzeylerini sosyo-ekonomik gruplara, kırsal, kent ve bölgelere göre ortaya çıkaran söz konusu anket çalışması ile tüketim alışkanlıkları, tüketim harcaması türleri ile mal ve hizmet harcamalarının çeşitliliği, hane halkının sosyo-ekonomik özellikleri, hane halkı bireylerinin çalışma durumları, hane halkının toplam geliri, gelirin elde edildiği kaynaklar, hanedeki kişilerin eğitim durumu vb. konular hakkında bilgiler derlenmiştir.

Eğitim Düzeyinin Tespiti

TÜİK tarafından uygulanan 2006 yılı Hane Halkı Bütçe Anketi’nde 8.8 numaralı soru olarak altı ve yukarı yaştaki bireylere en son hangi eğitim kurumundan diploma sahibi olduğu sorulmuştur. Araştırmada söz konusu soruya verilen yanıtlar çerçevesinde eğitim düzeyleri şu şekilde gruplandırılmıştır. Okur-yazar olmayanlar yine “okur-yazar değil” şeklinde gruplandırılırken, sadece okur-yazar olanlar ise “okur-yazar” diye gruplandırılmıştır. Sekiz yıllık ilköğretim zorunlu değilken ilkokuldan mezun olan önemli bir kesim olduğu için bunlar “ilkokul” mezunları olarak gruplandırılmıştır. Diğer yandan sekiz yıllık ilköğretim düzenlemesi olmadan önce var olan ortaokul mezunları (ortaokul dengi meslek okulları dâhil) tezin yazıldığı tarihlerde ilköğretim mezunları ile aynı eğitim sürelerine denk geldiği için “ilköğretim” mezunları içinde ilköğretim mezunları ile birlikte değerlendirilmiştir. Lise mezunu ve lise dengi meslek okulu mezunu olanlar ise “ortaöğretim” mezunları olarak gruplandırılmıştır. İki yıllık yüksekokul mezunları “yüksekokul” mezunu olarak gruplandırılırken, dört yıllık yüksekokul ve fakülte mezunları

da “üniversite” mezunları olarak gruplandırılmıştır. Yüksek lisans ve doktora mezunları ise “lisansüstü” mezunu olarak gruplandırılmıştır.

Ortalama Eğitim Süresi

Grupların ortalama eğitim süresi hesaplanırken yukarıda sıralanan eğitim düzeyleri için belli süreler konulmuştur. “Okur-yazar değil” grubu için süre sıfır olarak değerlendirilmiştir. “Okur-yazar” grubunun eğitim süresi bir yıl olarak tespit edilirken, “ilkokul” mezunları beş yıl olarak değerlendirilmiştir. Bu çerçevede “ilköğretim” mezunları sekiz yıl, “ortaöğretim” mezunları 11 yıl, “yüksekokul” mezunları 13 yıl, “üniversite” mezunları 15 yıl ve “lisansüstü” mezunlarına da 17 yıl eğitim gördüğü kabul edilmiştir.

Bu bağlamda grupların ortalama eğitim süreleri, gruba dâhil olan bütün bireylerin mezun oldukları eğitim düzeyine denk gelen eğitim süreleri toplanarak gruptaki birey sayısına bölünerek hesaplanmıştır.

Ortalama Gelir

TÜİK’çe uygulanan 2006 yılı Hane Halkı Bütçe Anketi’nde 8.29’dan 8.65 numaralı soruya kadar 12 ve yukarı yaştaki bireylere çeşitli gelir türlerinden ne kadar gelir elde ettiği sorulmuştur. Daha sonra veri tabanında 111. değişken olarak her bireyin toplam geliri olarak bu söz konusu gelir türlerinin toplamı verilmiştir. Grupların ortalama gelirleri, her bir gruba dâhil bireylerin toplam gelirleri toplanarak grup sayısına bölünerek hesaplanmıştır.

Eğitim Çağı Nüfusu

TÜİK tarafından uygulanan 2006 yılı Hane Halkı Bütçe Anketi’nde 8.4 numaralı soru olarak tüm bireylere bitirmiş oldukları yaş sorulmuştur. Daha sonra beş yıllık aralarla 13 yaş grubu oluşturulmuştur. Bu çerçevede 0–5 yaş arası birinci, 6–10 yaş arası ikinci, 10–15 yaş arası üçüncü ve 65 ve üstü 13. grup olarak belirlenmiştir. Ancak bu araştırmada eğitim çağı nüfusu olarak belirlenen yaş aralığı 6–21 yaş arasıdır. Bu çerçevede ilköğretim çağı 6–13 yaş arası, ortaöğretim çağı 14–16 yaş arası ve yükseköğretim çağı 17–21 yaş arası olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle TÜİK’ten veri tabanının bu çerçevede yeniden düzenlenmesi talep edilmiştir. Yeni düzenlemeye göre yaş grupları 0–5 yaş arası birinci grup, 6–13 arası ikinci grup, 14–16 arası üçüncü grup, 17–21 arası dördüncü grup ve 22 ve üstü yaşlar da beşinci grup olarak yeniden düzenlenmiştir.

Okullaşma Oranları

Söz konusu Hane Halkı Bütçe Anketi’nin 8.9 numaralı sorusu, altı ve yukarı yaştaki bireylere öğrenci olup olmadığı şeklinde yöneltilmiştir. Dolayısıyla ilköğretim çağında olup söz konusu soruya “evet” diyenler ilköğretim öğrencisi, ortaöğretim çağında olup “evet” diyenler ortaöğretim öğrencisi ve yükseköğretim çağında olup “evet” diyenler de yükseköğretim öğrencisi kabul edilmişlerdir. Belli bir eğitim düzeyinde kabul edilen öğrencilerin toplam sayısı o eğitim düzeyi çağ nüfusuna bölünmesi ile söz konusu eğitim düzeyinin okullaşma oranları tespit edilmiştir.

Hanedeki Kişibaşı Gelir

Hanede gelir elde eden bütün bireylerin toplam yıllık gelirlerinin toplanarak hanedeki kişi sayısına bölünmesiyle elde edilen rakamdır.

Toplumsal Sınıf Katmanları Profillerinin Çıkarılması³

Kavramsal şemanın oluşturulmasında öncelikle Türkiye’nin toplumsal oluşumu dikkate alınarak “tarım ve tarım dışı” ayrımı yapılmıştır. Bu ayrım tarımsal yapılara farklı açılardan bakılması gerektiğine ilişkin düşüncelerle de uyumludur. Boratav (1980, 11), tarım yapısının, işletme biçimleri, üretim ilişkileri, bölüşüm ilişkileri ile toplumsal sınıf katmanları ele alınarak ortaya konabileceğini vurgulamaktadır.

Tarım ve tarım dışı olarak belirlenen toplumsal oluşumlardaki bireyler hangi oluşumda yer alıyorsa o oluşumun Türkiye’deki özel durumlarına göre sınıf pozisyonlarına dönüştürülmüştür. Çözümleme birimi olarak bireyin alındığı bu ilk düzeyde yapılan öncelikli ayrım ücretli çalışanlar, köylüler, kentli ara sınıflar, kapitalist sınıflar ve ücretsiz aile emeğine sahip olanlar şeklindedir. İkinci alt ayırmada ücretli çalışanlar, kentli ara sınıflar ve kapitalist sınıflar alt tabakalara ayrılmışlardır. Ücretli çalışanlar, “tarım emekçisi”, “emekçi”, “nitelikli emekçi”, “niteliksiz emekçi” ve “özel yönetim emeği” olarak ayrıma tabi tutulurken; kentli ara sınıflar, “küçük burjuvalar”, “küçük işletme sahipleri” ve “kentli profesyoneller” şeklinde ayrılmıştır. Son olarak da kapitalist sınıflar, “kapitalist” ve “küçük kapitalist” olarak ayrıştırılmıştır.

Anketin soruları çalışma çağı olarak 12 yaş temel almıştır. Çalışma durumu ile ilgili sorular 12 yaş ve üstü kişilere sorulmuştur. Oniki yaş üstünde olanlar da anket ayı içinde çalışma durumunun sorulduğu 8.11 sorusuna verdikleri yanıtı göre “çalışmayanlar” ve “çalışanlar olarak ikiye ayrılmıştır.

Çalışanlar ise öncelikle “ücretli işgücü”, “kendi hesabına çalışanlar”, “müteşebbisler” ve “aile içi ücretsiz emek” olarak dörde ayrılmıştır. Bu ayrım ankette “işteki durum” sorusuna verilen yanıtı göre yapılmıştır. Aynı zamanda “ek işteki durum” da göz önünde bulundurulmuştur. Ek işi olmayan “düzenli ücretli” ve “yevmiyeli”ler “ücretli işgücü” kabul edilmişlerdir. Bunlara ek olarak ankette “esas işteki durumu”nu “ücretsiz aile işçisi” olarak nitelendirenlerden ek işinde “düzenli ücretli” veya “yevmiyeli” olanlar da “ücretli işgücü” kategorisine dâhil edilmiştir. Yine ek işi olmayan “kendi hesabına çalışanlar”, “kendi hesabına çalışanlar” kategorisinde toplanmıştır. Bunun yanında esas işteki durumunu “ücretsiz aile işçisi”, “düzenli ücretli” veya “yevmiyeli” olarak nitelendirenlerden ek işinde “kendi hesabına çalışan” olarak faaliyet gösterenler yine “kendi hesabına çalışanlar” kategorisinde yer almışlardır. Müteşebbisler de esas işinde “müteşebbis” olanlarla ek işinde müteşebbis olanların dâhil olduğu bir diğer kategoriye oluşturmuştur. Esas işinde “ücretsiz aile işçisi” olup da ek işi olmayanlar da “aile içi ücretsiz emek” olarak gruplandırılmıştır.

“Ücretli işgücü” grubu sektör koduna göre “tarım” ve “tarım dışı” ayrımına tabi tutulmuştur. Sektör kodu tarım olanlar “tarım emekçisi” olarak gruplandırılırken, sektör kodu tarım dışında olanlar “tarım dışı ücretli” kategorisinde toplanmıştır. “Tarım dışı ücretli” kategorisinde yer alıp, kendisini mesleki bakımdan profesyonel meslek sahibi olarak nitelendirenler “nitelikli emekçi” sınıfını oluşturmuştur. “Tarım dışı ücretli” kategorisindeki diğer bir ayrım ise yine bu kategoride yer alıp, meslek bakımından üst düzey yönetici olan ve özel sektörde çalışanlardan oluşan “özel yönetim emeği”dir. Bu kategoride yukarıda belirtilen sınıflara dâhil olmayanlar da “emekçi” ve “niteliksiz emekçi” olarak ikiye ayrılmıştır. “Niteliksiz emekçiler” “tarım dışı ücretli”lerden niteliksiz işlerle uğraşanlar

³ Sınıf profillerinin çıkarılmasında, Köse, A. H., Pınar, A. & Bahçe, S. (2009). *Türkiye’de Hane Halklarının Sosyo-Ekonomik Oluşumu: Gelir Dağılımı ve Maliye Politikalarının Belirlenmesi*. TÜBİTAK-SOBAG araştırma projesinde kullanılan sınıf tanımlamaları dikkate alınmıştır.

şeklinde tanımlanırken, “tarım dışı ücretli”lerden yukarıdaki tanımlamalardan hiçbirine girmeyenler “emekçi” olarak tanımlanmıştır.

“Kendi hesabına çalışanlar” grubu yine tarım ve tarım dışı ayırımına tabi tutularak sektör kodu tarım olanlar “köylü” sınıfı olarak nitelendirilmiştir. Sektör kodu tarımın dışında olanlar “kentli orta sınıflar” olarak diğer kategoriye oluşturmuştur. “Kentli orta sınıf”tan mesleği profesyonel olanlar “kentli profesyonel(1)” olarak yer alırken, mesleği profesyonel olmayanlar ve herhangi bir varlık gelirin sahibi olanlar “küçük işletme sahibi(1)” olarak sınıflandırılmıştır. “Kentli orta sınıf”ın geri kalanı ise “küçük burjuva” olarak nitelendirilmiştir.

“Müteşebbis”lerden işyerinde üç ve daha az eleman çalıştıranlar “küçük işletme sahibi(2)” olarak tanımlanırken, dokuzdan fazla eleman çalıştıranlar “kapitalist” olarak tanımlanmıştır. “Müteşebbis”ler içinde yukarıdaki tanımlara girmeyenler “küçük kapitalist” olarak ele alınmıştır.

Verilerin Analizi

Bu çalışmada, yetişkin nüfusun eğitim düzeyinin cinsiyetle ve elde edilen gelire ve eğitim çağındaki çocukların eğitim kademeleri itibariyle okullaşma oranlarının cinsiyetle ve hanedeki kişi başı düşen ortalama gelire ilişkileri toplumsal sınıf katmanları açısından incelenmektedir. Bu doğrultuda öncelikle TÜİK tarafından uygulanan 2006 yılı Hane Halkı Bütçe Anketi verilerine ulaşılmıştır. 2006 yılı Hane Halkı Bütçe Anketi verileri analize tabi tutulmadan önce ağırlıklandırma işlemi yapılmamıştır. Veri konusundaki endişeler anket formunda analize tabi tutmaya neden olmuştur. Bu çalışmada verilerin özelliklerine ve kurulan hipotezlere göre; t-testi, Kay-kare, ANOVA ve Pearson korelasyon katsayısı kullanılarak analizler yapılmıştır.

BULGULAR

Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verilerine dayalı olarak yapılan hesaplamalar sonucu eğitim çağını tamamlamış nüfusun ortalama eğitim süresi 6,09 yıl olarak hesaplanmıştır. İlköğretim mezunlarının sekiz yıllık bir eğitimi tamamladığı göz önünde bulundurulduğu zaman söz konusu nüfusun eğitim düzeyinin ilköğretimi bile tamamlamadığını göstermektedir. Tablo 1’de de görüldüğü gibi bu nüfusun yüzde 76’sı ortaöğretim altı eğitim düzeyine sahiptir. Erkek nüfusun yüzde 69’u ortaöğretim altı eğitim düzeyine sahipken, kadın nüfusun yüzde 82,4’ü ortaöğretim altı eğitim düzeyindedir.

Tablo 1. Eğitim düzeyleri ve nüfus (22 + Yaş)

Eğitim Düzeyi	Toplam Nüfus İçindeki Oran (%)		
	Genel	Erkek	Kadın
Okur-Yazar Değil	13,2	4,6	21,1
Okur Yazar	5,8	4,1	7,4
İlkokul	48,2	48,5	48,0
İlköğretim	8,7	11,8	5,9
Ortaöğretim	16,2	20,6	12,1
Yüksekokul (2 Yıllık)	2,5	3,1	1,9
Üniversite	5,1	6,9	3,5
Lisansüstü	0,3	0,4	0,2
Toplam	100,0	100,0	100,0

Eğitim çağını tamamlamış nüfusun ortalama eğitim sürelerinin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin t-testi sonuçlarına Tablo 2’de yer verilmiştir. Tablo 2’nin verilerine göre eğitim çağını tamamlamış nüfusun ortalama eğitim süreleri cinsiyete göre farklılık göstermektedir ($t_{(20481)}=38,14$, $p<.00$). Dolayısıyla erkeklerin ortalama eğitim süresi olan 7,19 yıl ile kadınların ortalama eğitim süresi olan 5,07 arasındaki 2,12 yılın istatistikî olarak da anlamlı bir fark olduğu ortaya çıkmıştır.

Tablo 2. Ortalama eğitim süresinin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin t-testi sonuçları (22 + Yaş)

	Cinsiyet	n	\bar{X}	S	sd	t	p
Ortalama eğitim süresi	Kadın	10.638	5,07	4,04	20.481	38,14	.00
	Erkek	9.845	7,19	3,89			

İnsan sermayesi kuramında gelirin eğitimle ilişkili olduğu ve eğitim süresi arttıkça gelirin de artacağı ileri sürülmektedir. Bu çerçevede her bir eğitim düzeyinden mezun grupların ortalama gelir durumları Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Çalışan nüfusun eğitim düzeylerine göre ortalama gelirleri (TL)

Eğitim Düzeyi	Ortalama Gelir (TL)		
	Genel	Erkek	Kadın
Okur-Yazar Değil	2.322	5.798	891
Okur Yazar	3.600	5.239	1.356
İlkokul	7.563	9.604	1.728
İlköğretim	7.245	8.510	1.846
Ortaöğretim	10.234	11.222	6.041
Yüksekokul (2 Yıllık)	13.762	15.205	9.978
Üniversite	18.471	21.152	12.391
Lisansüstü	28434	30.349	23.099
Toplam	8.542	10.564	3.317

Tablo 3’e göre Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verilerine dayalı olarak yıllık kişi başı ortalama geliri 8.542 TL olarak hesaplanmıştır. Okur-yazar olmayanlar, sadece okur-yazar olanlar, ilkokul mezunları ve ilköğretim mezunları ortalama kişi başı gelirin altında bir yıllık gelire sahip oldukları görülmektedir. Ortalama gelirlere cinsiyet ayrımında baktığımız zaman erkeklerde 10.564 TL ‘iken, kadınlarda 3.317 TL olduğu görülmektedir.

Çalışan nüfusun eğitim düzeylerine göre ortalama gelirlerinde anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin ANOVA sonuçları Tablo 4’te yer almıştır.

Tablo 4’ün verilerine göre çalışan nüfusun eğitim düzeylerine göre ortalama gelirlerinde anlamlı bir farklılık olduğu ortaya çıkmıştır ($F_{(7-11260)}=213$, $p<.00$). Aynı şekilde erkek ($F_{(7-8117)}=112$, $p<.00$) ve kadın ($F_{(7-3135)}=315$, $p<.00$) ayrımında da çalışan nüfusun eğitim düzeylerine göre ortalama gelirlerinde anlamlı bir farklılık olduğu ortaya çıkmıştır (Tablo 4).

Tablo 4. Çalışan nüfusun eğitim düzeyine göre ortalama gelirlerinde anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin ANOVA sonuçları

	Eğitim Düzeyi	n	\bar{X}	S	sd	F	p	Anlamlı Fark (LSD)
Genel	A. Okur-Yazar Değil	768	2.322	4.066	7-11260	213	.00	B-A, C-A, D-A, E-A,
	B. Okur Yazar	578	3.600	5.141				F-A, G-A, H-A, C-B,
	C. İlkokul	4.966	7.563	10.474				D-B, E-B, F-B, G-B, H-
	D. İlköğretim	1.517	7.245	9.600				B, E-C, F-C, G-C, H-C,
	E. Ortaöğretim	2.250	10.234	11.356				E-D, F-D, G-D, H-D,
	F. Yüksekokul (2 Yıllık)	355	13.762	11.581				F-E, G-E, H-E, G-F, H-
	G. Üniversite	781	18.471	15.322				F, H-G
	H. Lisansüstü	53	28.434	16.961				
Erkek	A. Okur-Yazar Değil	224	5.798	5.405	7-8117	112	.00	C-A, D-A, E-A, F-A,
	B. Okur Yazar	334	5.239	5.500				G-A, H-A, C-B, D-B,
	C. İlkokul	3.679	9.604	11.340				E-B, F-B, G-B, H-B, D-
	D. İlköğretim	1.229	8.510	10.182				C, E-C, F-C, G-C, H-
	E. Ortaöğretim	1.821	11.222	12.029				C, E-D, F-D, G-D, H-
	F. Yüksekokul (2 Yıllık)	257	15.205	12.723				D, F-E, G-E, H-E, G-F,
	G. Üniversite	542	21.152	17.035				H-F, H-G
	H. Lisansüstü	39	30.349	17.407				
Kız	A. Okur-Yazar Değil	544	891	2.078	7-3135	15	.00	C-A, D-A, E-A, F-A,
	B. Okur Yazar	244	1.356	3.544				G-A, H-A, C-D, E-B,
	C. İlkokul	1.287	1.728	3.130				F-B, G-B, H-B, E-C, F-
	D. İlköğretim	288	1.846	2.665				C, G-C, H-C, E-D, F-
	E. Ortaöğretim	429	6.041	6.371				D, G-D, H-D, F-E, G-
	F. Yüksekokul (2 Yıllık)	98	9.978	6.500				E, H-E, G-F, H-F, H-G
	G. Üniversite	239	12.391	7.500				
	H. Lisansüstü	14	23.099	14.947				

Eğitim kademeleri itibariyle cinsiyet ayrımında okullaşma oranlarına Tablo 5'te yer verilmiştir.

Tablo 5. Eğitim kademeleri itibariyle cinsiyet ayrımında okullaşma oranları (%)

	Kız	Erkek	Genel
İlköğretim	84,6	85,4	85,0
Ortaöğretim	73,3	83,1	78,1
Yükseköğretim	24,6	36,8	29,9

Eğitim kademeleri itibariyle cinsiyet ayrımında okullaşma oranlarına bakıldığı zaman kız çocukları aleyhine bir durumun ortaya çıktığı görülmektedir (Tablo 5). Kız çocukların okullaşma oranları erkeklerin oranı ile kıyaslandığı zaman ilköğretim düzeyinde önemli bir fark bulunmazken ileriki eğitim kademelerinde bu oran kızlar aleyhine çok büyük farklılık arz etmektedir. Eğitim kademelerinde ilerledikçe kızlar adına eşitsizlik artmaktadır.

Okul çağındaki çocukların okula gidip gitmemelerinde cinsiyete göre bir uyumun varlığının kay-kare testi ile test edildiği zaman Tablo 6'daki sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

Tablo 6. Okullaşma oranlarının cinsiyete göre karşılaştırılmasına ilişkin kay-kare testi sonuçları

			Erkek	Kız	Toplam
İlköğretim	Eğitimde	N	2.515	2.421	4.936
		%	85,4	84,6	85,0
	Eğitim Dışında	N	430	442	872
		%	14,6	15,4	15,0
	Toplam	N	2.945	2.863	5.808
		%	100,0	100,0	100,0
Ortaöğretim	Eğitimde	N	877	819	1.696
		%	83,1	73,3	78,1
	Eğitim Dışında	N	178	298	476
		%	16,9	26,7	21,9
	Toplam	N	1.055	1.117	2.172
		%	100,0	100,0	100,0
Yükseköğretim	Eğitimde	N	473	407	880
		%	36,8	24,6	29,9
	Eğitim Dışında	N	814	1.250	2.064
		%	63,2	75,4	70,1
	Toplam	N	1.287	1.657	2.944
		%	100,0	100,0	100,0

$\chi^2=0,798$, $sd=1$, $p=.372$ (İlköğretim) $\chi^2=30,491$, $sd=1$, $p=.000$ (Ortaöğretim) $\chi^2=51,361$, $sd=1$, $p=.000$ (Yükseköğretim)

Tablo 6’deki sonuçlara göre ilköğretim çağındaki çocukların eğitimde olup olmamaları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($\chi^2=0,798$, $sd=1$, $p=.372$). Ancak ortaöğretim çağındakilerin okula gidip gitmemeleri cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($\chi^2=30,491$, $sd=1$, $p=.00$). Aynı şekilde yükseköğretim çağındakilerin de eğitimde olup olmamaları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($\chi^2=51,361$, $sd=1$, $p=.00$).

Eğitimsel eşitsizliklerin bir diğer boyutu ise gelir eşitsizliklerinden kaynaklanan sorunlardır. Genel kanı gelir eşitsizliklerinin eğitimde de bir takım eşitsizlikler yaratacağı yönündedir. Tablo 7 incelendiği zaman eğitim çağındaki çocukların öğrenci olanlarının öğrenci olmayanlara göre hane kişi başı gelirinin yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum düşük hane kişi başı geliri olanların eğitime erişim konusunda sorun yaşadığının bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Tablo 7. Eğitim çağı nüfusunun ortalama hane kişi başı geliri ve öğrenci olma durumları (TL)

	İlköğretim	Ortaöğretim	Yükseköğretim
Eğitim Çağının Tümü	2.592	2.773	3.103
Öğrenci	2.648	3.077	3.741
Öğrenci değil	2.456	1.760	2.924

Hane kişi başı ortalama gelirin eğitim çağındaki çocukların öğrenci olup olmamalarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin ANOVA sonuçları Tablo 8’de yer almıştır.

Tablo 8. Hane kişi başı ortalama gelirin çocukların öğrenci olup olmamalarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin t-testi sonuçları

	Eğitime Erişim	n	\bar{x}	S	sd	t	p
İlköğretim Çağı	Öğrenci	4.936	2.648	2.514	5.126	1,037	0.300
	Öğrenci Değil	192	2.456	2.325			
Ortaöğretim Çağı	Öğrenci	1.696	3.077	2.861	2.111	8,779	0,000
	Öğrenci Değil	417	1.760	2.211			
Yükseköğretim Çağı	Öğrenci	880	3.741	3.265	2.829	6,082	0,000
	Öğrenci Değil	1.951	2.924	3.330			

Tablo 8'in verileri, hane kişi başı ortalama gelirin, ilköğretim çağındaki çocukların öğrenci olup olmamalarına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($t_{(5126)}=1,037, p>0.30$). Ancak ortaöğretim çağındaki olanlarda ($t_{(2111)}=8,779, p<0.00$) ve yükseköğretim çağındaki olanlarda ($t_{(2829)}=6,082, p<0.00$) ise anlamlı bir farklılık gösterdiğini ortaya çıkmaktadır (Tablo 8).

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verilerine dayalı olarak yapılan değerlendirmeler sonucu belirlenen toplumsal sınıf katmanlarının ortalama eğitim süreleri Tablo 9'da yer almaktadır. Söz konusu veriler incelendiği zaman en eğitilmiş sınıf katmanının nitelikli emekçiler ve kentli profesyonellerin olduğu ortaya çıkmaktadır. En eğitimsizlerin ise tarım emekçisi olduğu görülmektedir. Bütün toplumsal sınıf katmanlarında kadınlar erkeklerden daha düşük bir eğitime sahiptir.

Tablo 9. Toplumsal sınıf katmanları ve ortalama eğitim süreleri

Toplumsal Sınıf Katmanları	Ortalama Eğitim Süresi		
	Genel	Erkek	Kadın
Kapitalist	8,53	9,18	3,67
Küçük Kapitalist	8,17	8,21	7,89
Özel Yönetim Emeği	11,90	11,98	11,43
Kentli Profesyonel	13,24	13,79	10,20
Küçük İşletme Sahibi	7,31	7,54	5,76
Nitelikli Emekçi	13,74	13,99	13,42
Emekçi	10,61	10,68	10,45
Küçük Burjuva	6,08	6,41	5,18
Köylü	4,43	4,99	3,12
Niteliksiz Emekçi	6,70	7,14	5,22
Tarım Emekçisi	4,04	5,24	2,93
Toplam	6,09	7,18	5,07

İnsan sermayesi kuramı gelir ile eğitim arasında kurduğu ilişkinin toplumsal sınıf katmanları itibarıyla ne kadar geçerli olduğu incelemek amacıyla korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Bu hesaplamalar çerçevesinde Tablo 10'daki gibi bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Söz konusu Tablo eğitim düzeyi ile elde edilen gelir arasındaki ilişkinin varlığının, kuvvetinin ve yönünün toplumsal sınıf katmanları itibarıyla nasıl bir görünüm aldığını ortaya koymaktadır.

Tablo 10. Çeşitli toplumsal sınıf katmanındaki bireylerin eğitim düzeyi ile geliri arasındaki ilişki

Toplumsal Sınıf Katmanları	Genel	Erkek	Kadın
Kapitalist	0	2	0
Küçük Kapitalist	1	1	3
Özel Yönetim Emeği	0	0	3
Kentli Profesyonel	3	3	0
Küçük İşletme Sahibi	1	1	2
Nitelikli Emekçi	2	2	3
Emekçi	2	2	3
Küçük Burjuva	1	1	1
Köylü	1	1	0
Niteliksiz Emekçi	1	1	2
Tarım Emekçisi	1	0	0

Tablo 10’daki sıfır değeri söz konusu toplumsal sınıf katmanı kapsamında gelir ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını belirtmektedir. Negatif işareti ise gelir ile eğitim düzeyi arasında ters yönlü bir ilişki olduğunu, pozitif işareti ise doğru orantılı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Tablo 10’daki rakamların mutlak büyüklüğü ise ilişkinin kuvvetini göstermektedir. Bir rakamı ilişkinin zayıf olduğunu, iki rakamı ilişkinin orta düzeyde olduğunu ve üç rakamı da ilişkinin güçlü olduğunu vurgulamaktadır.

Yukarıda yapılan açıklamalar kapsamında Tablo 10’u okuduğumuz zaman şu şekilde bir bulguyla karşılaşmaktayız. Cinsiyet ayrımı gözetmeksizin kapitalistler, özel yönetim emeği, ücretsiz aile işçileri ve işsizlerin eğitim düzeyleri ile elde ettikleri gelir arasında anlamlı bir ilişki görülmemektedir. Buna karşın, kentli profesyonellerin eğitim düzeyi ile gelirleri arasında doğru orantılı ve güçlü bir ilişkinin varlığı gözlenmektedir. Diğer yandan, nitelikli emekçi ve emekçilerin gelirleri ile eğitim düzeyleri arasında doğru orantılı ve orta düzeyde bir ilişkileri tespit edilmiştir. Son olarak, küçük kapitalist, küçük işletme sahibi, küçük burjuva, köylü, niteliksiz emekçi ve tarım emekçilerinin gelirleri ile eğitim düzeyleri arasında zayıf ama doğru orantılı bir ilişkinin varlığı gözlenmiştir.

Söz konusu ilişkilere cinsiyet ayrımında baktığımız zaman şu sonuçlar çıkmaktadır. Erkeklerde, özel yönetim emeği ve tarım emekçilerinin eğitim düzeyleri ile elde ettikleri gelir arasında anlamlı bir ilişki görülmemektedir. Buna karşın, erkek kentli profesyonellerin eğitim düzeyi ile gelirleri arasında doğru orantılı ve güçlü bir ilişkinin varlığı gözlenmektedir. . Diğer yandan, erkek kapitalist, nitelikli emekçi ve emekçilerin gelirleri ile eğitim düzeyleri arasında doğru orantılı ve orta düzeyde bir ilişkileri tespit edilmiştir. Erkek küçük kapitalist, küçük işletme sahibi, küçük burjuva, köylü ve niteliksiz emekçilerin gelirleri ile eğitim düzeyleri arasında zayıf ama doğru orantılı bir ilişkinin varlığı gözlenmiştir. Bunun yanında, erkek ücretsiz aile işçisi olanların gelirleri ile eğitim düzeyleri arasında zayıf ama ters orantılı bir ilişkinin varlığı gözlenmiştir (Tablo 10).

Kadın kapitalistler, kentli profesyonel, köylü, tarım emekçisi ve ücretsiz aile işçilerinin eğitim düzeyleri ile elde ettikleri gelir arasında anlamlı bir ilişki görülmemektedir. Buna karşın, kadın küçük kapitalist, özel yönetim emeği, nitelikli emekçi ve emekçinin eğitim düzeyi ile gelirleri arasında doğru orantılı ve güçlü bir ilişkinin varlığı gözlenmektedir. Diğer yandan, kadın küçük işletme sahibi ve niteliksiz emekçilerin gelirleri ile eğitim düzeyleri arasında doğru orantılı ve orta düzeyde bir ilişkileri tespit edilmiştir. Son olarak, kadın küçük burjuva olanların gelirleri ile eğitim düzeyleri arasında zayıf ama doğru orantılı bir ilişkinin varlığı gözlenmiştir (Tablo 10).

Eğitim çağındaki çocukların okullaşma oranları toplumsal katmanlar itibariyle Tablo 11’de yer almaktadır.

Tablo 11. Toplumsal sınıf katmanları itibariyle çağ nüfusunun eğitim kademelerine göre okullaşma durumu

Toplumsal Sınıf Katmanları	İlköğretim	Ortaöğretim	Yükseköğretim
Kapitalist	95,7	86,7	18,8
Küçük Kapitalist	94,9	90,6	38,2
Özel Yönetim Emeği	96,7	100,0	47,8
Kentli Profesyonel	100,0	100,0	60,0
Küçük İşletme Sahibi	95,4	81,1	30,0
Nitelikli Emekçi	96,8	97,5	52,0
Emekçi	97,1	92,4	41,8
Küçük Burjuva	98,1	70,4	21,7
Köylü	95,2	66,1	21,2
Niteliksiz Emekçi	96,2	81,2	26,5
Tarım Emekçisi	95,6	71,4	12,5

İlköğretim çağ nüfusunda okullaşma oranı en yüksek kesim kentli profesyonel haneden gelen çocuklardadır. Söz konusu toplumsal sınıf katmanından gelen çocuklarda okullaşma oranı yüzde 100'dür. Onları yüzde 98,1 ile küçük burjuva katmanından gelen çocuklar izlemektedir. İlköğretim kademesinde üçüncü en yüksek okullaşma oranına sahip toplumsal sınıf katmanı yüzde 97,1 ile emekçilerdir. İlköğretim kademesinde okullaşma oranı en düşük kesim hanesi rantıye olan çocukların oluşturduğu kesimdir. Bunlar arasındaki okullaşma oranı yüzde 90'dır. Onları yüzde 94,9 ile küçük kapitalist hanelerden gelen çocuklar izlemektedir. Okullaşma oranı en düşük üçüncü toplumsal sınıf katmanı yüzde 95,2 ile köylü haneden gelen çocuklardır.

İlköğretim çağ nüfusu içinde olup eğitim dışında kalan çocukların en büyük bölümünü yüzde 37 ile niteliksiz emekçi olan hanelerden gelen çocuklar oluşturmaktadır. Hanesi niteliksiz emekçi olan çocukların yüzde 3,8'i eğitim dışında kalmaktadır. İlköğretim çağ nüfusu içinde olup eğitim dışında kalan çocukların ikinci büyük bölümünü köylü haneden gelen çocuklar meydana getirmektedir. Köylü haneden gelen çocukların yüzde 4,8'i eğitim dışında kalmaktadır. İlköğretim çağ nüfusu içinde olup eğitim dışında kalanların üçüncü en büyü kesimini küçük işletme sahibi hanelerden gelen çocuklar oluşturmaktadır. Söz konusu toplumsal sınıf katmanından gelen çocuklar ilköğretim çağ nüfusunun eğitim dışında olanlarının yüzde 4,6'sını meydana getirmektedir.

Ortaöğretim çağ nüfusunda okullaşma oranı en yüksek kesim kentli profesyonel ve özel yönetim emeği hanelerinden gelen çocuklardadır. Söz konusu toplumsal sınıf katmanlarından gelen çocuklarda okullaşma oranı yüzde 100'dür. Onları yüzde 97,5 ile nitelikli emekçi katmanından gelen çocuklar izlemektedir. Ortaöğretim kademesinde üçüncü en yüksek okullaşma oranına sahip toplumsal sınıf katmanı yüzde 92,4 ile emekçilerdir. Ortaöğretim kademesinde okullaşma oranı en düşük kesim hanesi köylü olan çocukların oluşturduğu kesimdir. Bunlar arasındaki okullaşma oranı yüzde 66,1'dir. Onları yüzde 70,4 ile küçük burjuva hanelerden gelen çocuklar izlemektedir. Okullaşma oranı en düşük üçüncü toplumsal sınıf katmanı yüzde 71,4 ile tarım emekçisi haneden gelen çocuklardır.

Ortaöğretim çağ nüfusu içinde olup eğitim dışında kalan çocukların en büyük bölümünü yüzde 31,4 ile niteliksiz emekçi olan hanelerden gelen çocuklar oluşturmaktadır. Hanesi niteliksiz emekçi olan çocukların yüzde 18,8'i eğitim dışında kalmaktadır. Ortaöğretim çağ nüfusu içinde olup eğitim dışında kalan çocukların ikinci büyük bölümünü köylü haneden gelen çocuklar meydana getirmektedir. Köylü haneden gelen çocukların yüzde 33,9'u eğitim dışında kalmaktadır. Ortaöğretim çağ nüfusu içinde olup eğitim dışında kalanların üçüncü en büyü kesimini küçük burjuva hanelerden gelen çocuklar oluşturmaktadır. Söz konusu toplumsal sınıf katmanından gelen çocuklar ortaöğretim çağ

nüfusunun eğitim dışında olanlarının yüzde 14,6’sını meydana getirmektedir. Söz konusu toplumsal sınıf katmanından gelen çocukların yüzde 29,6’sı eğitim dışındadır.

Yükseköğretim çağ nüfusunda okullaşma oranı en yüksek kesim kentli profesyonel hanelerinden gelen çocuklardadır. Söz konusu toplumsal sınıf katmanından gelen çocuklarda okullaşma oranı yüzde 60’tır. Onları yüzde 52 ile nitelikli emekçi katmanından gelen çocuklar izlemektedir. Yükseköğretim kademesinde üçüncü en yüksek okullaşma oranına sahip toplumsal sınıf katmanı yüzde 47,8 ile özel yönetim emeğidir. Yükseköğretim kademesinde okullaşma oranı en düşük kesim hanesi tarım emekçisi olan çocukların oluşturduğu kesimdir. Bunlar arasındaki okullaşma oranı yüzde 12,5’tir. Onları yüzde 18,8 ile kapitalist hanelerden gelen çocuklar izlemektedir. Okullaşma oranı en düşük üçüncü toplumsal sınıf katmanı yüzde 21,2 ile köylü haneden gelen çocuklardır.

Yükseköğretim çağ nüfusu içinde olup eğitim dışında kalan çocukların en büyük bölümünü yüzde 37,2 ile niteliksiz emekçi olan hanelerden gelen çocuklar oluşturmaktadır. Hanesi niteliksiz emekçi olan çocukların yüzde 73,5’i eğitim dışında kalmaktadır. Yükseköğretim çağ nüfusu içinde olup eğitim dışında kalan çocukların ikinci büyük bölümünü köylü haneden gelen çocuklar meydana getirmektedir. Köylü haneden gelen çocukların yüzde 16,8’i eğitim dışında kalmaktadır. Yükseköğretim çağ nüfusu içinde olup eğitim dışında kalanların üçüncü en büyük kesimini küçük işletme sahibi hanelerden gelen çocuklar oluşturmaktadır. Söz konusu toplumsal sınıf katmanından gelen çocuklar yükseköğretim çağ nüfusunun eğitim dışında olanlarının yüzde 11,4’ünü meydana getirmektedir. Söz konusu toplumsal sınıf katmanından gelen çocukların yüzde 70’i eğitim dışındadır.

SONUÇLAR

Türkiye’de eğitim düzeyi oldukça düşüktür. Bu durum toplumsal eşitsizlikler açısından ciddi bir sorunun varlığını göstermektedir. Eğitim çağını tamamlamış nüfusun yarıya yakını beş yıllık ilkokul mezunudur. Ayrıca azımsanmayacak kadar okur-yazar olmayan bir kesim vardır. Nerdeyse ortaöğretim mezununa yakın oranda okur-yazar olmayan bulunmaktadır. Okur-yazar olmayanlar ortaöğretim mezunlarından sonra üçüncü büyük grubu oluşturmaktadır. Toplumsal eşitsizliklerin önemli bir kaynağını oluşturan eğitimsel eşitsizliklerin önemli bir bölümünü cinsiyet eşitsizliğinin oluşturduğu görülmektedir. Kadınlar elde ettikleri gelir açısından da ciddi anlamda erkeklerin gerisinde kalmaktadır. Çalışan kadınların ortalama gelirleri erkeklerin ortalama gelirinin yarısından daha azdır.

Eğitime erişimde gelir dağılımının da önemli bir etken olarak ortaya çıktığını görüyoruz. Her bir eğitim kademesinde eğitime erişemeyen çocukların ortalama hane geliri eğitime erişenlerden daha az olduğu görülmektedir. Ayrıca eğitim kademelerinde ilerledikçe daha fazla gelire sahip olan çocukların ileri eğitim kademelerine ulaşabildiği görülmektedir. Bu durum da gelir dağılımının eğitime erişimde önemli bir etken olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırmada toplumsal sınıfların, toplam nüfus içindeki paylarına ve ortalama eğitim düzeyine ilişkin bulguları, emeğin bilimsel ve eğitimi içeriği konusunda ciddi bir kutuplaşmanın ortaya çıktığını göstermektedir. Emekçi kesimler içinde emekçi ile nitelikli emekçilerin ortalama eğitim durumlarının niteliksiz emekçi, tarım emekçisi ve ücretsiz aile işçisinin ortalama eğitim durumlarından oldukça yüksek olması bu araştırmada söz konusu kutuplaşmayı ortaya koyan bir sonuçtur.

Ücretler kişilere göre değil işlere göre belirlendiği için eğitimin ücret belirlemedeki rolü sınırlıdır. Eğitim farklılıkları ikincil piyasalarda bireysel kazanç farklılıklarına neden olmamaktadır. Bu nedenle bireyin gelecekteki kazanç kapasitesini artırmak için eğitim düzeyini artırması anlamsızlaşmaktadır.

Alt sınıflardan üst sınıflara toplumsal hareketliliğin sağlanmasında eğitime büyük rol biçilse de gerçeğin pek öyle olmadığı görülmektedir. Aslında eşitlikçi bir toplum düzeni yaratması beklenen eğitim sistemi, sonuçta bireyleri eğitimlerine göre tabakalaştıran bir düzen yaratmaktadır. Çalışmada da ortaya konduğu gibi kentli profesyonel, nitelikli emekçi ya da emekçi sınıfa dâhil olmak için eğitim önemli bir kazanım olarak görülmektedir. Bu sınıfların ortalama eğitim durumları diğer sınıflara göre en üst düzeyde bulunmaktadır. Yine bu toplumsal sınıfların hanelerindeki çocukların eğitimden yararlanma olanakları diğerlerine göre daha yüksek olmaktadır. Sonuç olarak, eşitlikçi bir düzen olarak savunulan bu meritokratik toplum eğitimi eşitlikçi bir duruma geleceğine eğitimle tabakalaşan bir toplum haline gelmektedir.

ÖNERİLER

Liberal kuramın eşitlik araştırmacıları eğitimsel eşitsizliği bir “dağıtım” sorunu gibi ortaya konmakta ve eşitsizliğin iyi bir dağıtım yapılamadığı için ortaya çıktığını vurgulamaktadırlar. Hangi dağıtım şeklinin eşitlikçi olacağı ise “ahlak” yaklaşımı ile çözümlenmeye çalışılmaktadır. Ancak eğitimsel eşitsizlik bir “dağıtım sorunu” değildir. Toplumsal gerçeklik sömürüdür. Sorun sömüren ve sömürülen sınıfların varlığıdır. Bu nedenle toplumsal gerçekliği anlamak için sömüren ve sömürülen sınıflar arasındaki ilişkileri açığa vurmaya gerek vardır. Sonuç olarak toplumun bütün alanlarında olduğu gibi eğitim alanında da eşitsizlikleri çözümlenmede “toplumsal sınıflara dönmeye” gerek vardır.

Ancak var olan verilerle Türkiye'nin toplumsal sınıflarını ortaya koymak oldukça sınırlı olmaktadır. Çünkü bu veriler toplumsal sınıf yapısının ortaya konması için toplanmış veriler değildir. Başka amaçlarla toplandığı için bu verilerin ışığında bir toplumsal sınıf yapısı ortaya koymak oldukça zor olmaktadır. Ayrıca sınırlı da olsa toplumsal sınıfların ortaya konulmasını sağlayan verilerin de sürekliliği bulunmamaktadır. Bu çerçevede toplumsal sınıfların gelişimini izleyebileceğimiz sürekli ve özellikle toplumsal sınıf yapısını ortaya koymaya yönelik saha araştırmalarına gerek bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Altay, Ö. (1995). İzmir’de farklı gelir gruplarındaki ailelerin çocuklarının temel eğitimin ikinci kademesinden yararlanma olanaklarının karşılaştırılması. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Bahçe, S., Günaydın, F. Y. & Köse, A. (2011). Türkiye’de Toplumsal Sınıf Haritaları: Hane Halkları Bütçe ve İşgücü Anketleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma. *Bilsay Kuruç’a Armağan*. (Edt: S. Şahinkaya & İ. Ertuğrul), Ankara: Mülkiyeliler Birliği. ss. 393-405.
- Bilgili, E., Uçan, O. & Çetin, F. (2003). O.D.T.Ü İktisat, Erciyes Üniversitesi ve Niğde Üniversitesi İktisat ve İşletme Bölümü öğrencilerinin profillerinin karşılaştırılması. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Temmuz-Aralık, 21, 1-18.
- Boratav, K. (1980). *Tarımsal yapılar ve kapitalizm*. Ankara: Ankara Üniversitesi SBF Yayınları.
- Boratav, K. (1991). *1980’li Yıllarda Türkiye’de sosyal sınıflar ve bölüşüm*. İstanbul: Gerçek Yayınları.
- Bourdieu, P. & Passeron, J. C. (2000). *Reproduction in education, society and culture*. (İngilizceye Çev: R. Nice). London: Sage Publication.

- Bourdieu, P. (1986). *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. Oxon: Routhledge.
- Bowles, S. & Gintis, H. (1976). *Schooling in capitalist america : educational reform and the contradictions of economic life*. New York: Basic Books.
- Buchmann, C. & Hannum, E. (2001). Education and stratification in developing countries: A review of theories and research. *Annual Review of Sociology*, 27, 77-102.
- Dansuk, E., Özmen, M. & Erdoğan, G. (2008). Türkiye’de bölgesel düzeyde yoksulluk ve sosyal tabakalaşma. *TÜRK-İŞ Dergisi*, 381, 22-39.
- Edgel, S. (1998). *Sınıf*. (Çev: D. Özyiğit). Ankara: Dost Kitapevi Yayınları.
- Ergüneş, Y. (1983). Eğitim sosyolojisi açısından toplumsal katmanlaşma ve eğitim ilişkisi: İzmir ili örneği. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Van.
- Kıray, M. B. (1999). *Toplumsal yapı toplumsal değişme*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Köse, A. H., Pınar, A. & Bahçe, S. (2009). *Türkiye’de hane halklarının sosyo-ekonomik oluşumu: Gelir dağılımı ve maliye politikalarının belirlenmesi*. TÜBİTAK-SOBAG araştırma projesi, Proje No: 107K480, Ankara.
- Köse, R. (1990). Aile sosyo ekonomik durumu, lise özellikleri ve üniversite sınavlarına hazırlama kurslarının eğitimsel başarı üzerine etkileri. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 78, 9-17.
- Lynch, K. (2000). Research and theory on equality and education. *Handbook of the sociology of education* (Edt: M.T. Hallinan). New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers. pp. 85-107.
- Marx, K. & Engels, F. (2011). *Komünist manifesto*. (Çev: C. Üster & N. Deriş). İstanbul: Can Yayınları.
- Özsoy, S. (2002). Yükseköğretimde hakkaniyet ve eşitlik sorunsalı: Türkiye’deki finansal yapıyla ilgili bir çözümleme. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Suher, H. K. (2003). Sosyo-ekonomik statü ölçüm uygulamaları ve Türkiye için model önerisi. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Şahin, H. (1999). Erciyes üniversitesi öğrencilerinin eğitimsel ve sosyo-ekonomik kökenleri. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Şengönül, T. (2007). Toplumumuzda eğitimin dikey sosyal hareketliliğe etkisi: İzmir’de profesyonel meslek sahibi bireyler üzerine bir araştırma. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- TUİK (2006). *2006 Yılı hane halkı bütçe anketi*. Ankara.
- Willis, P. (1977). *Learning to Labor*. New York: Columbia University Press.
- Yükseköğretim Kurulu (1997). *Üniversite öğrencileri aile gelirleri, eğitim harcamaları, mali yardım ve iş beklentileri araştırması*. <http://www.yok.gov.tr>. Erişim Tarihi: 2.11.2008.

The Relationship between Educational Inequality and Social Stratification in Turkey: An Empirical Study⁴

Yalın KILIÇ⁵

Introduction

In the case of inequality in education, social stratification is considered to be a crucial variable. However, though social stratification can lead to substantial inequality in education, inequality in education also creates a process that further feeds stratification, creating a vicious cycle in terms of social inequalities. In current research on social stratification, it is necessary to adopt a conceptual schema that defines the layers of stratification. Conceptual schemas vary according to the stratification theory on which they are based. There are two leading researchers who are working on developing conceptual schemas: first, Goldthorpe, who has conducted studies on conceptual schema based on Weber's theory of stratification and, second, Wright, who based his research on Marx's theory on social classes. The aim of this study is to analyze educational inequalities Turkey in terms of social strata. Within the framework of this general aim, the authors sought to answer two questions by examining the education level of both the general and school age populations in terms of social strata: 1) How can Turkey's population be described according to education level, enrollment rate (for school age population), employment status, and income level? 2) On the basis of the social class structure of the layers, what are the educational inequalities which can be detected in Turkey?

Method

The current study utilizes data from TSI's 2006 Household Budget Survey. The Household Budget Survey is one of the most important resources in examining the socio-economic structures, living standards, consumption patterns, and disposable incomes of households and to test the validity of the applied socio-economic policies. Using the framework of this data set, social strata were created. Within each social stratum, individuals' level of education, average income, and training period was calculated. In addition, the enrollment rate of the school age population and the average income levels of the household in which they live were also calculated.

In this study, relationships between the educational level of the adult population and both gender and income are examined. In addition, the relation between enrollment rates of both gender and the average income per person in the household are examined in terms of social strata. First, the data from TSI's 2006 Household Budget Survey were processed and analyzed using the SPSS 11.5 statistical package program. Researchers performed a statistical analysis using chi-square, correlation, and analysis of variance according to the characteristics of the data.

Findings

The average educational period for people who have completed school is calculated as 6.09 years. Taking into account that the duration of primary education is eight years, it

⁴ It is prepared based on the doctoral thesis that is made in the Institute of Educational Sciences at Ankara University. The opinions in the study are not business of the Ministry of Development; the responsibility belongs to the author.

⁵ PhD - Ministry of Development, Ankara – yklic@dpt.gov.tr

turns out that the average educational level of the population is below the level of primary education. The average education duration for men is 7.18 years while that of women is 5.07 years, a gender difference which proved to be statistically significant.

The annual per capita income is calculated as 8.542 TL. Individuals who are illiterate, literate but did not graduate from primary school, and those who graduated only from primary school or primary education but did not continue in school have an average income below the annual per capita income (8.542 TL). Again there are clear gender differences in average income; the average income of men is 10.564 TL while that of women is 3.317 TL.

A situation arises against girls when we look at gender differences in enrollment rate. At the primary education level, there are no significant differences in enrollment rates of girls when compared with that of boys. However, there are significant enrollment differences between boys and girls in later educational levels. Indeed, the higher the level of education, the greater the inequalities experienced by girls.

Another dimension of educational inequality is a problem arising from the inequality of income. The general opinion is that income inequality will also create inequality in education. In this study, it is determined that the children who are students come from households that have a higher per capita income than those children who are not students. This situation shows that children who come from low income per capita households are facing problems regarding their access to education.

When we look at the average duration of education according to social strata, it turns out that qualified workers and urban professionals are well educated. On the other hand, the agricultural laborers are emerging as the worst educated. In all social classes, women have lower education levels than men do.

In the case of unskilled laborers, agricultural laborers, and unpaid family workers, independent from their gender, there is not a strong relationship between their income and education level. In the case of capitalist women, urban professionals, peasants, agricultural laborers, and unpaid family workers, there isn't a strong relationship between their income and education level, either. On the other hand, when women work as small capitalists, special management laborers, skilled laborers, and laborers, there is a strong relationship between their income and education level. Finally, there is a moderate positive relationship between income and educational level when women work as small business owners or unskilled laborers,

In this study, it is clear that social classes attribute different values to education. Those who are in the upper social layers, such as special management laborers, urban professionals, and qualified laborers, give special attention to education in order to transfer an existing class status to their children. Those who are in the social layers of capitalists and small capitalists do not give the same importance to education as other layers. Because they owe their social status to the capital they possess, they don't need education in order to transfer their class status to their children. Indeed, in this study, the average education level of the capitalist class is below that of urban professionals, qualified laborers and laborers.

Conclusion and Recommendations

Education levels are very low in Turkey. This is a serious problem in terms of social inequality. Almost half of the people who are beyond school age are primary school graduates. In addition, a substantial part of the working age population is illiterate. Educational inequalities constitute an important source of social inequality, and they greatly

stem from gender inequality. In terms of income, women lag behind men significantly; the average income of working women is less than half of the average income of working men.

Income distribution is an important factor in terms of access to education. In each level of education, the average household income of the children who do not have access to education is less than that of the children who are able to access education. In addition, in advanced educational levels, the children who have greater household income have greater access to education. As a result, the distribution of income plays an important role on access to education.

The findings of the research show that there is a serious polarization of the working class in terms of education. Among the working class, the average education durations of laborers and qualified laborers are considerably higher than those of unqualified laborers, agricultural laborers, and unpaid family workers. Since wages are determined by jobs rather than people, education has a limited role in determining the wage. That's why educational differences among the workers in the secondary job market do not lead to differences in individual earnings. As a result, it has been meaningless that the workers in the secondary job market strive to increase their future earning capacity by improving their educational level.

Even though it is thought that education has a major role in social mobility of the lower class to upper class, facts are not so. While the education system is expected to create an egalitarian social order, the opposite situation arises. As set forth in the study, to be included in the social class which they belong to, for urban professionals, qualified laborers, and laborers, education has seen as an important gain. The average education level of these social classes is higher than that of other social classes. Again, children of urban professional, qualified laborers and laborers have more opportunities than those of other social classes do. In analyzing inequalities in education, as in all spheres of society, it always comes back to an analysis of social class. However, from analyzing existent data, Turkey's social class structure is quite limited. In addition, there is no continuity of data. In this context, additional constant field research about social class structure is required to fully appreciate and understand the social and educational inequalities of Turkey.

Key Words: Education, Social stratification, Educational inequality, Social mobility

Atıf için / Please cite as:

Kılıç, Y. (2014). Türkiye’de eğitimsel eşitsizlik ve toplumsal tabakalaşma ilişkisine dair ampirik bir çalışma [The relationship between educational inequality and social stratification in Turkey: An empirical study]. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi - Journal of Educational Sciences Research*, 4 (2), 243-263. <http://ebad-jesr.com/>